

Statens biblioteksdepå i Bålsta som gemensam tidskriftsdepå

- Slutrapport

1. Uppdragsbeskrivning – Statens biblioteksdepå i Bålsta som gemensam tidskriftsdepå

Frågan om Statens Biblioteksdepå i Bålsta, SBD, som gemensam tidskriftsdepå har återigen aktualiserats. Såväl tekniska som ekonomiska förutsättningar har förändrats sedan tidigare utredningar. Kungl. biblioteket har därför, efter ett förberedande arbete tillsammans med Stockholms universitetsbibliotek och Karolinska Institutets Universitetsbibliotek, skickat en enkät till de svenska universitets- och högskolebiblioteken. De tillfrågade biblioteken har i enkäten fått ange intresse för eventuell medverkan i en gemensam tidskriftsdepå samt vilka områden och tidsperioder en gemensam depå skulle kunna omfatta.

Totalt har 23 svar inkommit. Enkäten visar att flertalet av de större universitetsbiblioteken är positivt inställda till en gemensam tidskriftsdepå. Det finns därför anledning att gå vidare med frågan hur en gemensam tidskriftsdepå skulle kunna utformas och förverkligas. De mindre biblioteken har för närvarande inte så stora samlingar att de ser ett behov av att delta i uppbyggnaden av en depå. Flertalet är dock positiva till idén, och tänker sig att utnyttja det bestånd som skapas för inlån.

För att gå vidare med frågan om SBD som en gemensam tidskriftsdepå bildades hösten 2006 en arbetsgrupp med representanter från Kungl. biblioteket, Uppsala universitetsbibliotek, Stockholms universitetsbibliotek, Göteborgs universitetsbibliotek, Lunds universitets bibliotek samt Karolinska Institutets Universitetsbibliotek.

Syfte:

Syftet med uppdraget är att utreda förutsättningarna för en uppbyggnad av en nationell tidskriftsdepå, som på ett ekonomiskt och rationellt sätt möjliggör samlokalisering och samutnyttjande av landets samlade tidskriftsbestånd.

Arbetsgruppens uppdrag har varit att:

- ge svar på frågan om en framtida nationell tidskriftsdepå ska omfatta samtliga eller endast vissa vetenskapsområden
- kartlägga vilka tidsperioder som är aktuella
- undersöka de ekonomiska förutsättningarna samt föreslå möjliga finansieringsformer
- föreslå former för verksamhetens organisation inklusive frågan om äganderätt
- ange vilka krav som ska ställas på distribution, tillgänglighet och tekniska lösningar
- ge alternativa förslag till hur verksamheten kan byggas upp (tidplan m.m.)

| Arbetsgruppen ska redovisa sitt uppdrag senast den 31 januari 2007.

2. Arbetsgruppens sammansättning

Arbetsgruppen har bestått av följande deltagare:

Stefan Clevström, Kungl. biblioteket (sammankallande)
Eva Lunneborg, Kungl. biblioteket
Kerstin Tyllström, Karolinska Institutet - Universitetsbiblioteket
Ellika Riise, Göteborgs universitetsbibliotek
Christina Friström, Lunds universitets bibliotek
Birgitta Löfgren, Stockholms universitetsbibliotek
Per Syrén, Uppsala universitetsbibliotek

3. Arbetsgruppens arbetssätt och sammanträden

Arbetsgruppen har träffats vid två tillfällen under 2006 och två tillfällen under 2007 varav ett i SBD i Bålsta. Undergrupper, som arbetat med frågor kring specifika frågeställningar, har skapats för:

- a. Vetenskapsområdet medicin
- b. Ekonomi och organisation

Andra vetenskapsområden har diskuterats i befintliga grupperingar för respektive område som t.ex. teknik och grundvetenskaper (TGV), JSTOR och biologi.

4. Övergripande resonemang angående en gemensam nationell depå

Utredningen anser att till fördelarna med en gemensam depå hör att:

- en gemensam tidskriftsdepå med effektiv service är en ekonomiskt fördelaktig lösning.
- en gemensam tidskriftsdepå kan bli mer komplett, med färre luckor i bestånden.
- en gemensam depå medför att biblioteken kan gallra i sina egna bestånd, och därmed minska sina kostnader när det gäller egen personal, drift och lokaler.

Utredningen har också identifierat en del andra frågor som behöver diskuteras:

- Vem har ansvaret? Ansvaret för att behålla ett pappersexemplar av varje tidskrift i Sverige enligt ovan har diskuterats i alla arbetsgrupper i utredningen. Räcker det med att pappersexemplaret finns tillgängligt någonstans, även om det är utanför Sverige, och går att fjärrlåna?
- Hur pass säkra är vi på att det elektroniska formatet håller för framtiden?
- Ska en nationell depå inrättas under en övergångsperiod innan ett framtida beslut om ett elektroniskt arkiv kan fattas?

- En nationell depå med ett exemplar är förvisso billigare än att lagra materialet var för sig lokalt. Men behöver vi lagra det över huvud taget? För närvarande har inget bibliotek i uppdrag att bevara t.ex. medicinska eller naturvetenskapliga tidskrifter för all framtid.
- Om en gemensam depå anses vara en nationell angelägenhet, är det då inte också rimligt att depån finansieras centralt?
- Den ekonomiska vinsten för deltagarna innebär inte alltid en besparing på kort sikt. Biblioteken/högskolorna kan vara bundna med t.ex. långtidskontrakt på lokaler m.m. Lokala depåer finns då kvar under en viss tid och för med sig kostnader, men kan avvecklas på sikt.
- Finansieringsformerna varierar mellan universiteten, men vid de bibliotek där fakulteterna har ett avgörande inflytande över bibliotekens ekonomi uppstår naturligt diskussioner kring anslagen. Forskning och grundutbildning kan då ställas emot t.ex. nysatsningar i depåer.
- Tanken på att skapa en nationell depå för 1900-talets tidskrifter kan ifrågasättas. Med allt större delar av 1900-talets tidskrifter elektroniskt tillgängliga, och där 2000-talets tidskrifter inom en snar framtid kanske inte längre kommer att ges ut i tryckt form, är frågan aktuell.
- Efterfrågan på artiklar inom medicin och andra expansiva ämnen är starkt koncentrerad till den senaste 10-årsperioden¹. Det finns dock andra ämnen inom t.ex. naturvetenskapen där tidskrifterna har längre "livslängd". För humanistiska ämnen är situationen annorlunda.
- Nedladdningen av artiklar från vetenskapliga elektroniska tidskrifter handlar för Sveriges del om flera miljoner artiklar per år. I det perspektivet kan tanken på en gemensam depå, med en användningsgrad på i dagsläget cirka 16.000 beställda artiklar per år, ifrågasättas. Med minskad efterfrågan på kopior ur tryckta tidskrifter kan en gemensam depå komma att utvecklas till, i första hand, ett arkiv för traditionellt bevarande i pappersform.
- Kvalitén på inskannade äldre tidskrifter, vanligen före 1995, har varierat och ibland ifrågasatts och kan vara ett argument för ett arkivexemplar i Bålsta. Särskilt bilder, formler m.m. är emellanåt svårlästa och kan innebära ett behov av fortsatt efterfrågan. När det gäller humanistiska ämnen finns inte lika mycket retroaktivt material i elektronisk form.

5. Sammanfattning och rekommendation

Utredningen kan se följande tre alternativ:

- a. Ur universitets- och högskoleperspektiv, där ofta kortsiktiga ekonomiska överväganden görs, kan bevarande av äldre samlingar redan vara överspelat. Det innebär att det inte är aktuellt med en nationell depå i Bålsta.
- b. En nationell depå skapas på frivillig grund eftersom tiden ännu inte är mogen att göra sig av med allt äldre material.

---

¹ Enligt Elsevier ca 85%

- c. En nationell depå skapas liknande den i Finland och Norge. Detta kräver ett utvidgat uppdrag för KB som omfattar även det långsiktiga bevarandet av originalmaterial inom det vetenskapliga litteraturområdet. Skälet till att skapa depån är att garantera den svenska forskningen tillgång till allt det äldre utländska material som forskningsbiblioteken köpt in under lång tid, eftersom denna tillgång inte längre kan garanteras lokalt med det system för medelstildelning som tillämpas inom universitet och högskolor.

Utredningen föreslår att en nationell tidskriftsdepå byggs upp i Bålsta och att det i första hand blir en 1900-talsdepå. Från och med år 2000 har antalet papperstidskrifter minskat kraftigt till förmån för de digitala versionerna. Detta gäller samtliga lärosäten. Vid skapandet av en nationell tidskriftsdepå för Sverige är det lämpligt att starta inom vetenskapsområdet medicin, eftersom KIB:s medicinska tidskrifter, t.o.m. år 1990, redan finns i Bålsta.

6. Övergripande prioritering av ämnen

Utgångspunkten för arbetsgruppens resonemang kring skapande av en gemensam nationell tidskriftsdepå har varit att den bör byggas upp successivt utifrån en prioriteringsordning när det gäller vetenskapsområden. Följande preliminära prioriteringsordning föreslås:

- a. Medicin
- b. JSTOR
- c. TGV
- d. Biologi
- e. Geovetenskap
- f. Samhällsvetenskap
- g. Ekonomi
- h. Juridik
- i. EDC och UN
- j. Humaniora

7. Vetenskapsområdet medicin

Arbetsgruppen för medicin har bestått av följande deltagare:

Ingrid Harnemo, Umeå universitetsbibliotek,
Christina Friström, Lunds universitets bibliotek,
Per Syrén, Uppsala universitetsbibliotek,
Kerstin Tyllström och
Eeva-Maria Coudurier, Karolinska Institutet - Universitetsbiblioteket
Ellika Riise, Göteborgs universitetsbibliotek

Nuvarande organisation för KIB:s tidskrifter i Bålsta

År 2005 flyttade KIB ut cirka 3.000 hyllmeter till Bålsta. I samband med detta installerades bredband; en uppkoppling för KB och en för KIB. KIB finansierar dessutom en årsarbetskraft, under en treårsperiod, augusti 2005-juli 2008. En koptatorskrivare har installerats för skanning av artiklar; beställda artiklar och framtagningar², vilket har möjliggjort snabb elektronisk distribution

---

² Framtagningar = när kunden vill titta på en speciell artikel i en tidskrift som står i ett magasin som kunden inte har tillgång till.

av beställningar. I och med detta finns redan en fungerande organisation på plats. Börjar man med en medicinsk depå behöver man inte öka personalstyrkan. Tillkommer andra vetenskapsområden kan dock organisationen behöva ses över när det gäller personal och teknisk utrustning.

Antalet beställningar/framtagningar på KIB var 2004 och 2006 enligt nedan³
Egna samlingar -1990 (fr.o.m. 2005 i Bålsta)

	2004	2006
Kopiebeställningar	10.400	5.300
Framtagningar	5.300	3.500
Summa	15.800	8.800
Ur egna samlingar 1991 - 1999		
Kopiebeställningar	18.000	7.500
Framtagningar	3.500	3.100
Summa	21.500	10.600
Totalsumma	37.300	19.400

Grunden för organisationsplaneringen av KIB:s tidskrifter i Bålsta var antalet beställningar under 2004. Man kan av siffrorna konstatera att antalet beställningar kraftigt minskat från cirka 16.000 2004 till cirka 9.000 2006. I och med att antalet backfiles ökar så minskar beställningarna i de äldre samlingarna.

En prognos för 2008 när det gäller antalet beställningar av 1900-talets medicinska tidskrifter skulle hamna på cirka 14-15.000 beställningar, dvs. samma nivå som KIB utgick ifrån när beslut togs om bemanning, i augusti 2005.

Av dessa beställningssiffror kan man utläsa att en depå inte kan finansieras genom kopieintäkter.⁴ Ett förslag är att depån finansieras med avgifter från de bibliotek som har kunnat minska sina lokalhyror lokalt. Arbetsgruppen gör bedömningen att beställningssiffrorna inte kommer att öka nämnvärt även om andra biblioteks beställningar tillkommer.

Uppskattning av antalet hyllmeter:

KIB:s tidskrifter i Bålsta – 1990	6.300 hyllmeter
KIB:s samlingar 1991-99	2.000 hyllmeter
<u>Komplettering från andra medicinska bibliotek cirka</u>	<u>1.500 hyllmeter⁵</u>
Summa	9.800 hyllmeter

Varje sal i Bålsta rymmer cirka 4.000 hyllmeter i 4:0 format. 9.800 hyllmeter kräver ett utrymme av sammanlagt cirka 2,5 salar.

³ För detaljer, se bilaga 1.

⁴ Cirka 5.600 kopior x 70 kr = 392.000. Framtagning är idag gratis.

⁵ En körning gjordes under januari i Libris för att få fram omfattningen av medicinska tidskrifter vid ett antal universitetsbibliotek (C, Ch, L, U, Gm, Q, Qm). En uppskattning utifrån resultatet är att en komplettering av det KIB redan har i SBD kan handla om ca 1.500 hyllmeter. Mer exakta siffror kräver en noggrannare undersökning.

8. Efter vetenskapsområdet medicin - exempel JSTOR

JSTOR, främst samhällsvetenskap, och TGV-projektet, teknik och grundvetenskaper, har varit ett alternativ till en gemensam depå. Där finns depån utspridd hos deltagarna. Var och en tar ansvar för vissa delar i den gemensamma tidskriftssamlingen och övriga kan då gallra sitt exemplar. Om någon deltagare inte längre kan fullfölja sin del i ansvarstagandet, förs tidskriften/tidskrifterna över till någon annan medlem i konsortiet.

För alla tidskrifter som finns i JSTOR finns en bevarandeplan upprättad mellan Lunds universitets bibliotek, Uppsala universitetsbibliotek, Stockholms universitetsbibliotek och Göteborgs universitetsbibliotek. Denna bevarandeplan garanterar att det finns ett tryckt exemplar av varje tidskrift kvar i Sverige.

Bevarandeplan I är gjord utifrån samlingarna Arts & Sciences Collection I, Arts & Sciences Collection II, Business Collection, och Language & Literature Collection. Bevarandeplan II är under arbete och täcker samlingarna Arts & Sciences Collection III, Ecology och Botany.

En överflyttning av detta material till en depå i Bålsta bör kunna ske relativt snabbt och enkelt.

9. Organisation och ekonomiska modeller

Arbetsgruppen för organisation och ekonomiska modeller har bestått av följande deltagare:

Kai Ericsson, Lunds universitets bibliotek
Kerstin Tyllström, Karolinska Institutet - Universitetsbiblioteket
Birgitta Löfgren, Stockholms universitetsbibliotek

Förslag till finansieringsmodell

- Det krävs en modell som tar bort de fördelar som kan finnas med att invänta att andra bibliotek överlämnar sitt material först.
- Modellen ska vara så samhällsekonomiskt fördelaktig som möjligt, dvs. material som flyttas till Bålsta tas från närmaste bibliotek för att minska flytt- och transportkostnader.
- Med tanke på bibliotekens olika inriktningar är det inte rimligt att alla ska vara med och betala för allt. Detta skulle medföra att få är villiga att delta. Huvudprincipen föreslås vara att man är med och betalar för det ämnesområde som man har behov av.
- Förtjänsten för medverkande bibliotek ligger framför allt i minskade lokalkostnader. Denna kostnadsbesparing kan se mycket olika ut på olika bibliotek. Har man materialet spritt på olika ställen kan det vara problematiskt att tillgodogöra sig besparingen på kort sikt. Likaså om man är låst i andra kontrakt för t.ex. lokaler.
- Materialet i Bålsta kan utnyttjas genom fjärrlånebeställningar av biblioteken från depån, på samma sätt som idag, med den skillnaden att materialet idag finns på utspritt på olika bibliotek. Artikelbeställningar och framtagningar skannas och levereras i digital form.

Kostnadsberäkningar

Exempel på kostnadsberäkningar har gjorts utifrån det medicinska materialet. Modellen kan emellertid appliceras på alla ämnesområden. Fasta kostnader betalas av alla bibliotek som bidrar med samlingar i respektive ämnesområde.

Fasta kostnader i Bålsta för aktuellt ämnesområde, löpande:

- Lokalkostnader
- Drift (tele, data, bevakning, maskinhyror)
- Personal (för närvarande finns en person anställd för ändamålet) Framtida personalbehov är svårt att bedöma. Eftersom andra deltagande bibliotek överlämnar sitt material alternativt gallrar det, kommer trycket på Bålstadepån eventuellt att inledningsvis öka något. Å andra sidan bör användningsgraden minska med tiden, då materialet blir mindre aktuellt. Material inom andra ämnen som teologi och historia har längre aktualitet än material inom medicin och teknik.

Fasta kostnader för bibliotek som bidrar med material, engångskostnad:

- Packning
- Transport
- Katalogändring

Fasta kostnader i Bålsta för aktuellt ämnesområde, engångskostnad:

- Uppsättning i samband med flytten

För det medicinska materialet skulle kostnadsbilden se ut enligt följande, vilket går att översätta till andra ämnen utifrån samma kostnadsberäkningar.

Drift- och engångskostnader för medicin i Bålsta (tkr):

Hyra 9.800 hyllmeter x 63,77 (pris 2007)	625
Drift (papper, skrivare, bredband m.m.)	100
En årsarbetskraft	500
Driftkostnad SAGA 40 tkr + Doklev 35 tkr	75
Summa drift	1.300
<i>Engångskostnader tillkommer:</i>	
Installation av SAGA 25 tkr och Doklev 15 tkr	40
Flyttning/Transport av 2.000 hyllmeter från KIB	500
Flyttning/transport av 1.500 hyllmeter från övriga bibliotek	400
Summa engångskostnader	940

Kommentar: I samband med bildandet av en gemensam depå övergår äganderätten av materialet till Kungl. biblioteket. Det innebär att beställningssystemet SAGA och leveranssystemet Doklev, båda utvecklade på KIB, behöver installeras i Bålsta för att underlätta arbetet. Utöver detta kommer KB att ha kostnader för katalogändringar samt eventuella uppsättningskostnader för omflyttningar m.m., som inte görs i samband med flytten.

Medicinutbildning finns idag vid sex universitet i Sverige (Lund, Göteborg, Linköping, KI, Uppsala och Umeå). Tabellen nedan visar kostnaden per universitetsbibliotek om 1-6 bibliotek går med i medicindepån:

Kostnad per bibliotek

Ett exempel utifrån det medicinska materialet

Antal bibliotek	Driftkostnad/år	Engångskostnader	
		SAGA, Doklev, flytt, m.m.	Summa
1	1.300	940	2.240
2	650	470	1.120
3	433	313	746
4	325	235	560
5	260	188	448
6	217	157	374

Intäktssida

Kopiebeställningarna genererar idag intäkter. En artikelkopia från KIB till ett offentligt finansierat bibliotek kostar 2007 70 kr. Under 2006 levererades 5.300 kopior, vilket gav en intäkt på $5.300 \times 70 \text{ kr} = 371.000 \text{ kr}$. Kostnadseffektiviteten när det gäller att ta ut avgifter är en fråga som man måste titta närmare på. Det är viktigt att se över om intäkterna i form av avgifter uppväger de kostnader som uppstår för personal och administration i form av administrativa system, fakturering, inbetalningar, kravhantering m.m.

Förslag till lösning för ekonomi och finansiering av Bålsta som biblioteksdepå/arkiv

En biblioteksdepå kan drivas och finansieras gemensamt enligt ovan redovisade principer. Kungl. biblioteket ansvarar för driften och erbjuder biblioteken att arbeta enligt denna lösning. Vinsten/finansieringen för deltagande bibliotek görs när gallringar eller utflyttningar kan göras i de egna samlingarna.

10. Vad måste göras framöver

Förslag utifrån de olika scenarierna:

- Ingen depå skapas. Inget behöver göras. Varje forskningsbibliotek beslutar själv om och när det äldre materialet ska gallras.
- En depå skapas på frivillig grund. Arbetet med att starta en nationell depå inom området medicin påbörjas under 2007. Under 2008 följer arbetet med övriga områden, i ovan nämnd prioritetsordning.
- En nationell depå skapas utifrån ett centralt nationellt uppdrag - enligt finsk och norsk modell. Kontakter tas med Utbildningsdepartementet för vidare utredning.

11. Andra depåbibliotek i Norden, exempel från Finland och Norge

a. Norge

Nasjonalbiblioteket i Norge har ett depåbibliotek i Mo-i-Rana. I deras uppdrag ingår att utifrån ett nationellt perspektiv hålla en depå för hela det norska biblioteksväsendet. Materialet i depån kommer till lika delar från folkbiblioteken och universitets/högskolebiblioteken. Depåbiblioteket eftersträvar ett aktivt material, förutom om det är norskt eller associerat till Norge.

Depån i Mo-i-Rana har cirka 80.000 utlån och 2.500 kopierade artiklar per år. Beställningar sker via det lokala biblioteket och är kostnadsfria. Artiklar i tidskrifter kopieras och inga tidskrifter lånas ut.

Biblioteken kan efter eget gottfinnande skicka material, böcker och tidskrifter, till depåbiblioteket. Kataloginformationen för Bibsys-biblioteken uppdateras automatiskt. Depån tar emot allt man får från biblioteken. Just nu gallrar t.ex. Oslo universitetsbibliotek i sina samlingar och sänder en hel del material till depån i Mo-i-Rana.

b. Finland

Finland har sedan 1989 haft ett gemensamt depåbibliotek för både vetenskapliga och allmänna bibliotek. Depåbiblioteket grundades med anledning av de finländska bibliotekens utrymmesbrist. Bibliotekets verksamhet regleras i *Lagen om Depåbiblioteket nr 1078/1988* och *Förordning nr 12/1989, förnyad nr 94/1992*.

Till depåbibliotekets uppgifter hör att bevara de publikationer som biblioteken skickar in och att göra dem tillgängliga för alla. Man använder bibliotekssystemet Voyager och tanken är att publikationerna ska vara lätta att identifiera för de bibliotek som vill fjärlåna.

Depåbiblioteket är ett gemensamt magasin för de allmänna och de vetenskapliga biblioteken i Finland. Avsikten är att det ska vara lika enkelt att ta fram en publikation därifrån, som att hämta från det egna bibliotekets magasin.

Biblioteket tar emot inhemska och utländska böcker, tidskrifter, seriella publikationer samt doktorsavhandlingar. I samlingen finns alla ämnesområden representerade och publikationerna står i hyllorna i ankomstordning.

Depåbiblioteket är Finlands största fjärrlånande bibliotek då det gäller antalet utlån. Under 2005 tog man emot över 40.000 beställningar. I kundkretsen ingår cirka 1.200 finländska och över 200 utländska bibliotek och informationstjänster, och servicen är avgiftsfri.